

Таржимон Алоуддин Мансур билан мулокот

“Олим ёки толиби илм, олимларни тингловчи ёки илмни суювчи бўлинг. Илмнинг душмани бўлишдан сакланинг, акс холда халок бўласиз, - дегандилар пайгамбаримиз Мухаммад Саллоллохи алайхи вассалом. Худди шунингдек инсон хар канча шаккок бўлмасин, вужудида яратганга иймон келтириш хисси борлигини доимо сезади. Бу туйгусиз у халок бўлишини хам билади. Энг мухими бу туйгуни йўкота олиш инсоннинг кўлидан келмайди. Пайгамбаримиз самога бокиб, ”шундай анвар юлдузларни яратиб кўйган оллохга нега одамлар иймон келтирмайдилар-а, - дея йиглаган эканлар. Юлдузларни одамлар йўкотолмаганларидек, калбларидаги оллохга бўлган иймонни хам йўкотаолмайдилар. Факат, бугунги куннинг фожеаси биз ўз кўнглимиздаги иймонга эътиборсиз бўлиб колган эдик.

Лекин, мана ХХ аср сўнггида хаётимизда буюк воқеа юз берди. Куръони Карим исломшунос олим Алоуддин Мансур томонидан ўзбек тилига ўгирилмокда. Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси қошидаги бадий таржима ва адабий алокалар Марказига домла билан таништиришларини илтимос килиб мурожаат этган дўстларимиз истаги бахонасида сиз азиз муштарийларимизга домла Алоуддин Мансур билан курган сухбатимизни такдим килмокдамиз.

-□□□ Алоуддин ака, мана “Шарк юлдузи” журналида Куръони Карим илк марта хозирги ўзбек тилида сизнинг таржимангизда эълон килина бошлади. Сухбатимиз аввалида журналхонларимизга шу мукаддас китоб ва унинг таржимаси хакида маълумот берсангиз.

- Бисмиллохиррахмониррахим. Аввало Куръонни факат бир адабий асар деб караш тўгри эмас. Бу илохий Китоб Тангрининг борлигига иймон келтирган кишига биринчидан Яратганнинг кандай зот эканини танитади, сўнгра инсонга инсоннинг ким эканини, бу дунёга нима учун келганини, зиммасида кандай вазифалар борлигини ва яратган билан кандай алока боглаши кераклиги, ўзи каби яралганлар, яъни атрофидаги олам билан кандай муомала килиши лозимлиги... киска килиб айтганда кандай килиб, инсон ўзининг нисбатан киска умрини хакикий инсондай яшаши зарурлигини ўргатади. Шунинг учун хам бу Китоб мана 1400 йилдирки, дунёнинг хамма томонларида тиловат килиниб келмокда. Жахонда уни ўкимаган миллат, У таржима килинмаган тил йўк хисоби. Бизнинг аждодларимиз хам уни яхши билишган, ўкиб амал килишган. Лекин афсуски неча ўн йилардан буён халкимиз бу илохий асардан бебахра яшади. Унинг на ўзини, на таржима тафсирларини ўкиш имкониятига эга бўлди.

Хайрит бугунга келиб шоир айтмокчи:

Шукрким, ўтди жахолат даври, уйгонди жахон.
Эл эшитгай нени билсанг айт, хакикатдан гапир.

Мана энди бу азиз Китоб билан ўз она тилимизда учрашиш имкони тугилди. Шу боисдан мен Куръонни ўзбек тилига таржима килиш тўғрисидаги таклифни бажонидил қабул килиб, баҳоли кудрат бу муборак ишга киришдим. Шу ўринда фурсатдан фойдаланиб кўнглимдаги бир гапни айтмоқчиман: Куръонни ким томонидан қайси тилга таржима килинмасин унинг аслидек бўлмаслиги аниқдир. Чунки ундаги ҳар бир оят, ҳар бир калима, балки ҳар бир ҳарф шу қадар топиб айтилиб, ўз ўрнига қўйилганки, бундай айтиш фақат Яратганнинг кўлидан келади, холос. Бу даъвойимизга Куръон нозил бўлган даврда юз берган бир воқеа далил бўлса керак: Мухаммад алайҳиссалом замонларида араб оламида адабиёт ниҳоят даражада ривожланган бўлиб, адиблар орасида тез-тез мусобақалар ўтказилиб турилар ва голибларнинг асарларини Каъба деворларига илиб қўйишар эди. Кунлардан бир куни саҳоба (яъни, пайгамбаримиз билан ҳамсухбат бўлган мусулмон)лардан бири Куръондаги энг кичик сура бўлган “Кавсар” сураси ёзилган варақни голиб асарлар ёнига илиб қўяди. Шунда бу сурани ўқиган шоирлар бир овоздан “Бу башар сўзи эмас”, деб гувоҳлик берадилар. Шунинг учун уламолар Куръонни аслидек килиб таржима килиш мумкин деб ҳисоблайдилар. Мен ҳам Куръоннинг ўзбекча таржимаси фақат Куръон томонга бир қадам деб баҳоланиши лозим деб биламан.

-□□□ Домла, боя “... неча ўн йилардан буён халкимиз бу илохий асардан бебаҳра яшади” дедингиз. Менимча халкимиз XVШ –XIX асрларда ҳам бу Китобга тўлик амал қилмаганлиги туфайли зулм остида қолди. Энди эса жабр чека-чека бу Китобнинг каддини англамоқда. “Биз Куръонни туширдик ва уни сақлағаймиз” ояти худди ушбу вазиятга мос эмасми?

Дарҳақиқат Куръонда “Бу эслатмани (яъни Куръонни) Биз ўзимиз туширганмиз ва уни ўзимиз сақлагувчимиз” мазмунидаги оят мавжуд. Асрлар оша мазкур оят Куръоннинг илохий Китоб эканини қайта-қайта исботлаб келмоқда. Ўтмишни қўйиб турайлик, мана шу охириги асрда бу азиз Китобга қарши қанчадан-қанча ҳуружлар бўлмади? Уни ўтга ёқдилар, дарёларга оқиздилар, қабрларга қўмдилар. Бугина эмас. Яна Куръонни ёд олган, ёки ҳаётини шу илохий китоб асосида ўтказмоқни истаган миллионлаб кишиларни йўқотиб юборишди. Кейинчи? Кейин бошқа миллионлар қўлларида, тилларида ва дилларида бир ҳарфи ҳам захаланмаган шу азиз Китоб билан пайдо бўлдилар. Исломи таълимотига қўра Куръон илохий китобларнинг сўнггисидир. Бинобарин уни то қиёматгача йўқотмай, бузмай сақлашни Тангри ўз зиммасига олган. Шу боисдан бошқа илохий китобларга ўзгаришлар қилиб, бузилгани холда (масалан, Инжилнинг 78 дан ортиқ таржималари бор, лекин асл нусхаси ҳеч қаерда мавжуд эмас) Куръон пайгамбар алайҳиссаломга қандай нозил қилинган бўлса шундай сақланмоқда. Бу тўғрида япон олимлари жуда қизиқ тажриба ўтказдилар:

XX – аср мўъжизаси бўлган компьютер воситасида Куръондаги ҳарфлар, калималар, оятлар ва суралар ўртасидаги юксак муносибликни ва теран изчилликни, ҳамда унда қамраб олинган мавзулар ва амри-фармонларнинг ўлмас-ўчмас эканини қўриб улар бу китобни бир киши эмас, бутун бир академия ҳам ёзиши амри-махол деган ҳулосага келганлар ва бу тажриба ҳақида битилган рисолаларида адолатли бир фаразни ўртага ташлаганлар: “Бизнинг асримизнинг одамлари шу қадар тошбағир бўлиб кетганларки, ҳатто темир машина текшириб, исботлаб, иймон келтириб турган китобни ҳам инкор

киладилар”.

-□□□ Домла, менимча техника бизнинг маънавий инкирозимиз хосиласи сифатида юзага келди. Техника аста-секин хаммани ўзига жалб этиб, характерларимизни, калбимизни темирлаштира борди. Биз иймон-эътикоддан биринчи бор чекинганимиздан сўнг, чекинишга журъат топаолмаганимиздан сўнг унинг ахамиятини унута бордик. Окибатда, хатто ўша техниканинг ўзи иймон келтириб турган нарсага хам ишонмаяпмиз. Модомики гап иймон-эътикодга келиб тўхтаётган экан, келинг шу ҳақда батафсилроқ гаплашайлик.

- Эътикод кўнгил ободлиги, балки ҳар икки дунёнинг ободлигидир. Зотан илму-фан раванкининг ўзи инсониятни бахтли килаолмайди. Билъакс эътикоддан айру тушган илм одамзодни бахтсизлик – халокат ёқасига олиб бориб қўйиши тайиндир. Дунёдаги бор илму-фалсафалар аклни тўлдиради, аммо кўнгилга озука беришга кодир эмас. Дилни факат пок эътикод обод килади. Яъни эътикодсиз дил-хароб бўлган дилдир. Инсоннинг зиммасида аклидан кўра калбининг ҳаққи кўпроқдир. Инсоннинг тириклигини билдириб турадиган нарса хам унинг калбидир. Зеро сиз дам олганингизда миянгиз хам дам олади. Уни баъзан каттиқроқ, баъзан эса секинроқ ишлатишингиз мумкин. Аммо бу беором калб дунёга келганингиздан кетгунингизча билсангиз-билмасангиз, истасангиз-истамасангиз тинмасдан уриб-ишлаб туради. Демак ИНСОН деган оламнинг маркази - пойтахти калб бўлиб, уни пок эътикод билан обод килмок бурчдир. Ажабки, эътикод нопок дилларга сигмайди – худди шўр ерда гул унмагандек! Ажабки кўпинча ўша шўр диллар тоза кўнгиллар устидан, уларнинг эътикодлари устидан куладилар – эътикодсизлик эътикоддан устун бўлиб олади. Лекин шундай қора кунларда хам юксак эътикод эгалари иймон-эътикодсиз яшагандан кўра ўз эътикодлари йўлида қурбон бўлишни шараф деб биладилар. Бунга тарихдан истаганча мисол топиш мумкин. Мана масалан Октябрь инкилобидан кейинги сургун ва киргинларда канчадан-канча улуг зотлар ўз эътикодлари сабабли шахид бўлдилар. Кўконлик бир фозил мўйсафиднинг хикояси орадан ўн беш йилдан ортик вақт ўтса хам кечагидек қулогим остида эшитилаверади: 20-йилларда солдатлар кунда-кунора уламо ва фузалоларни шахар четидаги бир жарлик ёқасига олиб-келиб отишар, улар кетганидан кейин, одамлар кўрка-писа келишиб шахидларни чуқурдан тортиб чиқиб кабристонга олиб бориб кўмишар эди. Биз болалар пана-пасткам жойларга яшириниб бу дахшатни томоша килардик. Бир куни уч-тўрт кишини олиб келишиб, комадир энди отишга буйрук бермокчи бўлиб турганида узокдан бир киши кўринди ва шошиб шу тарафга қараб кела бошлади. Афтидан кўконликка ўхшамас эди. Яқин келгач жар ёқасига тизиб қўйилган кишиларни кўрсатиб солдатлардан “Булар кимлар”? – деб сўради. Командир “Булар рухоний, диндор унсурлар бўлгани учун отувга ҳукм килинганлар. Агар жонингдан умидинг бўлса йўлингдан қолма” деб дўк-пўписа билан жавоб килди. Шунда халиги киши, “Ундан бўлса шошмай туринглар” – деб ўзи хам жар ёқасига, махбуслар ёнига бориб турди ва деди, - Мана энди отинглар. Сал кечиксам мен хам булар билан бирга кетмай, сенлар билан қоларканман”.

Мухаммаджон, мана шу хикояни эшитганимдан буён буюк туркигўй адиблар – Абдуллох Кодирий, Абдулхамид Чўлпонларнинг ўлими ҳақида ўйлайман, уларнинг ночор, ноилож ўлиб кетганлар деган фқрни ҳеч қабул қила олмайман. Назаримда улар ўзгалар тирик қолиш учун ҳар қандай разолатдан қайтмаётганларини кўриб турсаларда эътикоддан кечиб яшайдиган ҳаётни ўз ихтиёрлари билан ташлаб, пок эътикод билан шахид бўлишни ўз ихтиёрлари билан танлаб олганлар. Ва адашмаганлар. Зотан бу ҳаёт нақадар ширин, нақадар тотли бўлмасин эътикоддан кечиб яшашга арзийдиган даражада қийматбаҳо

эмас.

-□□□ Демак инсоннинг жасади ердан-тупрокдан бўлиб, жони осмондан-рухлар оламидан тушиб жасадга кирганэкан-да?

- Ха, ха шунинг учун ҳам оёғи ердан узилган одам жисман халок бўлса, калби осмондан узилган одам – эътикоддан кечган одам рухан халок бўлади. Хакикий осмондан ажраб колган одам назаримда иссиқхонада – сохта осмон остида ўстирилган ўсимликка ўхшайди – на мазаси бор, на хиди. Чунки жон инсоннинг ҳеч қачон ўлмайдиган асли-мохияти, жасад эса бир муддат кийиб юрилиб, эскириб, яроксиз холга тушгач ечиб кўйиладиган кийим каби нарсадир. Шунинг учун ҳам баданингизнинг бирон аъзоси касалланса, кесилса ё шилинса ўша аъзо эмас, балки жонингиз огрийди. Мана шу аён ҳақиқатдан кўз юмган киши адашади.

Менимча кейинги пайтларда хусусан аёллар ўртасида кўпайган арзир-арзимас бахоналар илан ўз-ўзини халок қилиш каби беъматни одатлар ҳам мана шу ҳақиқатни – жон абадийлигини англамасликдан келиб чиқмоқда. Ҳаксизлик азобидан, айрим ҳолларда эса шармандалиқдан қутулиш учун ўзини ўлдириш, ёндириш васвасасига тушиб колган иродаси заиф опа-сингилларимиз шу қилмишлари билан ҳаммасидан қутуламан деб ўйласалар каттик адашадилар. Чунки жасадлари қуйиб қул бўлиши билан улар ҳеч нарсадан қутилмайдилар – жонлари қуймайди, ёнмайди. Жонлари, мана шу қилмишлари туфайли баттар азобга қолади холос.

Ҳаёт нақадар оғир, нақадар аччиқ бўлмасин арзир-арзимас сабаб-бахоналар билан кечиб юборилаверадиган даражада арзон матох эмас!

Қиссадан ҳисса шуки, пок эътикод кишини диёнатсиз яшашдан сақлагани каби, арзимас сабаблар билан ўзини халок қилишдан – ўз жонига жабр қилишдан ҳам сақлайди.

-□□□ Мусулмон одам ҳар қандай ҳолатда ўз жонига суикасд қилиши энг катта гуноҳ экан, инсон ҳур бўлиши, факат оллоҳдангина кўркиши ва унгагина сажда қилиши лозим экан, унда сўфийларимизнинг “Ўнг юзингга урсалар чап юзинг тут” деган жумласининг маъноси нима?

- Бу гап аслида Ийсо пайгамбарнинг гапларидиру Зотан христиан дини асосан тарқи дунё қилишга, яъни зохидлик ва роҳибликка даъват қилади. Буга Ийсонинг шахсий ҳаётлари – уй-жой, бола-чақа қилмай ўтганлари ҳам яхши далилдир. Сиз юқорида келтирган жумладан ҳам шу мақсад кўзда тутилган: Агар дунё ахли сени уриб, озор берсалар сен уларга қаршилик кўрсатиб қимматли вақтинги кеткизмасдан ибодатингга машғул бўлавер. Чунки бу дунё адолат истайдиган жой эмас.

Яна у зот томонидан шундай ривоят ҳам бор:

Ийсо хаворийларга “мол-дунё топиш ҳаром” дедилар. Улардан бири «Нима сабабдан», - деб сўради. “Чунки мол-дунё одатда ҳаром йўл билан топилади” деди Ийсо. – “Агар ҳалол йўл билан топилса-чи?” – деб сўралди.

- У ҳолда ҳаром ишларга сарф қилинади”.

-□□□ “Агар ҳалолдан топиб, ҳалолга сарфланса-чи?”

- “Барибир ҳаром – деди Ийсо – чунки ўша ҳалолдан топиб, ҳалолга сарфлаб юрган вақтингда Тангрига ибодат қилишдан коласан”.

Ислом динида эса бу масалага кенгрок қаралади. Масалан пайгамбаримиз Мухаммад алайҳиссалом саҳобаларга шундай деганлар: “Бу дунё деб охиратидан кечган киши ҳам, охират деб дунёсидан кечган киши ҳам сизларнинг яхшингиз эмас. Балки ҳар иккисидан баҳрманд бўлган киши яхши кишидир”. Ислом ўша ҳалол меҳнат билан дунё топиш ва уни ҳалол ишларга сарф қилишни муҳим ибодатлардан деб ҳисоблайди. Бу динда одам

Тангрининг ердаги халифаси саналиб, дунёни обод, фаровон килиш хамманинг зиммасидаги бурч деб каралади. Ислому "Дунё топиш харом эмас, балки дунёга кул бўлиб колиш харом", дейди. Шунингдек ислом бировнинг хаккидан хазар килишга буюради. Бунинг ибратли мисолларидан бири пайгамбар алайхиссалом вафот килганларида биз кўйлакларини бола-чакаларининг нафакаси учун бир яхудийга ярим коп арпага кўйиб кетганларидир. Холбуки ислом давлатининг хазинаси у пайтда олтин кумуш билан тўла эди. Аммо у зот бу хазина фукаронинг хакки деб кўл теккизмаганлар.

Лекин дунёнинг ободлиги факат молу-давлат билан бўлмайди, балки бунинг учун хаётда адолат баркарор бўлиши энг мухим шартлардан биридир.

МУХАММАД ИСМОИЛ